

8. februar 2022 kl 03:00

Anmeldelse af **Bo Smith**

6 A'er: Højaktuel bog er en tour de force i ministres og embedsværks ansvar og pligter

Højesteretsdommer Jens Peter Christensen uddrager med skalpel og pincet det retlige ansvar og pligterne for ministre og embedsværk. Bogen, der blandt andet gennemgår rigsretsdommen over Inger Støjberg, er uomgængelig for fremtidige retlige undersøgelser i det offentlige.

Højesteretsdommer Jens Peter Christensens bog er et autoritativt bidrag til afklaring af ansvar og pligter, skriver Bo Smith. Foto: Thomas Lekfeldt/Ritzau Scanpix

Bo Smith ESS-chefforhandler, Styrelsen for Forskning og Innovation, formand, RUVU, Det Faglige Råd for National Koordination, fhv. departementschef, Beskæftigelsesministeriet

AAAAAA

Ministre og embedsmænd - pligter og ansvar
Jens Peter Christensen

320 sider, Djøf Forlag

Højesteretsdommer Jens Peter Christensens bog 'Ministre og embedsmænd - pligter og ansvar' er et eksempel på exceptionel rettidig omhu.

Muligvis er det et tilfælde. Men bogen er højaktuel; den kommer i kølvandet på rigsretssagen mod Inger Støjberg, mens granskningskommissionen om Minksagen forbereder sin beretning, og den er et centralt bidrag til det hurtigarbejdende udvalg, som Djøf har nedsat for påny at se på samspillet mellem politikere og embedsmænd.

Og det er en velsignelse for debatten om det danske system, at Jens Peter Christensen har fundet tid til at stikke spaden dybt ned i juraen på området.

Som uddannet i statskundskab, lic.jur. og doktor jur., med en karriere over centraladministrationen, et professorat og en årrække i Højesteret - og som formand for de fleste af de talrige udvalgsarbejder om emnet - er han unikt kvalificeret til at skære igennem de skud fra hoften, som blandt andet såkaldte eksperter på området ellers flittigt underholder offentligheden med ved 'doorsteps' udenfor retslokalerne.

En grundig og nuanceret indføring

Grundlaget for Jens Peter Christensens gennemgang af ansvar og pligter for ministre og embedsmænd i Danmark er hans disputats fra 1997 om ministeransvar samt de mange formelle undersøgelser af "sager", der er gennemført - herunder "dommerledede" undersøgelser i de seneste årtier.

Hertil kommer en lang række udvalgsarbejder fra den arbejdsgruppe, som Djøf nedsatte efter Tamilsagen med Lars Nordskov Nielsen som formand over en række udvalgsarbejder på området, ofte med Christensen for bordenden.

66

Jens Peter Christensens bog er en tour de force gennem et kolossalt materiale, hvor han med skalpel og pincet uddrager det retlige ansvar og pligterne for ministre og embedsværk.

Bo Smith, fhv. departementschef, Beskæftigelsesministeriet

I Danmark bygger det retlige ansvarssystem dels på lovgivning, ministeransvarloven og tjenestemandloven, dels på normer der er formuleret i forbindelse med de mange undersøgelser på området. Hertil kommer, hvad Lars Nordskov Nielsen betegnede som "klogskabsregler".

For en minister eller en embedsmand kan det være svært at vurdere, hvad der præcist måtte gælde i en konkret situation. Det var for at lette denne vurdering, at "Kodeks VII" i 2015 blev formuleret og udsendt af Finansministeriet samtidig med redegørelsen fra det andet Djøf-udvalg (Bo Smith-udvalget).

Med Kodeks VII kan embedsmanden pejle efter syv grundlæggende pligter, mens Christensens bog giver en grundig, nuanceret indføring i juraen på området. Bortset fra centraladministrationens kronjurister er det måske de færreste, der læser bogens tre hundrede sider fra ende til anden, men en stram disposition og detaljeret indholdsfortegnelse giver god mulighed for at anvende den som et opslagsværk.

Kernespørgsmål for en embedsmand

Bogen falder i to halvdele, første del om ministre og anden del om embedsmændene. Hertil føjes et helt aktuelt kapitel med en gennemgang af rigsretsdommen over Inger Støjberg og et efterord med nogle "friere overvejelser".

Når bogen læses af en praktiker med uddannelse i statskundskab og erfaring fra næsten fire årtier på slotsholmen, heraf 15 år som departementschef, er der mange af bogens problemstillinger, der er kernespørgsmål for en embedsmand. Nogle eksempler:

- Hvorledes skal embedsmanden konkret reagere på et ministerønske, hvor lovligheden er tvivlsom, eventuelt klart ulovlig? Hvad er kravene til rådgivningen i den situation? Er der en pligt for departementschefen til at gå til Statsministeriets departementschef? Hvordan skal embedsmænd på lavere niveau reagere?

- Hvad indebærer sandhedspligten, når en minister besvarer et spørgsmål i Folketinget? Svaret skal selvfølgelig være sandt og det må heller ikke vildlede - men pligten til at svare "fyldestgørende" kan være mere uklar. Spørgerens ærinde er ofte ikke at blive klogere, men politisk, eventuelt simpelthen at drille ministeren. Er det så i orden at svare politisk, herunder alene nævne forhold, som passer i ministerens ærinde, men ikke er det, som spørgsmålet går på? Ministeren tænker og ræsonnerer måske: Spørgeren kan jo bare spørge igen! Og hvad er pligten for de embedsmænd, der bistår med formuleringen af svaret?

- Hvor langt rækker ministerens ansvar som forvaltningschef for ministeriet? Under hvilke betingelser kan en minister gøres ansvarlig for ulovlige handlinger i ministeriets forvaltning?

Ansvar og pligter

Jens Peter Christensens bog er en tour de force gennem et kolossalt materiale, hvor han med skalpel og pincet uddrager det retlige ansvar og pligterne for ministre og embedsværk.

Til de juridiske vurderinger, som dommere og juridiske professorer i undersøgelser og kommissioner er nået frem til følger Christensen sin egen. Sommetider er han enig, andre gange nænsomt, men klart kritisk. I andre tilfælde er hans bud, at der ikke med sikkerhed kan siges noget præcist om retstilstanden. "Formentlig" bliver brugt en del.

Samlet er Jens Peter Christensens bog et autoritativt bidrag til afklaring af ansvar og pligter. Den vil være uomgængelig læsning for de, der udpeges til fremtidige retlige undersøgelser, i de juridiske afdelinger og kontorer i den offentlige sektor - og tillige egnet til anvendelse på jurastudiet i forvaltnings- og statsret.

Mellem jura og politik

Men Jens Peter Christensens gennemgang har endnu en kvalitet. Den er prisværdigt fri for juridisk tunnelsyn. En rød tråd er således forfatterens blik for forskelligheden i de konkrete sager. Der er en verden af forskel på Kjærbølsagen, tamilsagen, sagen om kreativ bogføring i Skatteministeriet, og for eksempel sagen om Københavns Amts ulovlige placering af midler i Hafnia A/S.

66

En mulighed kunne være flere regler om pligter og ansvar. Det har været overvejet flere gange tidligere, men også her anes Jens Peter Christensens skepsis.

Bo Smith, fhv. departementschef, Beskæftigelsesministeriet

Christensen har et skarpt blik for denne heterogene konteksts betydning for vurderingen. Han demonstrerer, hvordan han parallelt med sin karriere til toppen af den juridiske verden har bevaret indblikket i og forståelsen af den politiske verden.

Her træder Jens Peter Christensen ind i rækken af juridiske koryfæer, som mestrede samspillet mellem jura og politik. Det fremgår da også af henvisningerne i bogen, hvor Nordskov Nielsen og Max Sørensen er en hyppig reference.

Når for eksempel Max Sørensens 50 år gamle statsret og redegørelsen fra Nordskovs "fagligt etiske arbejdsgruppe" stadig i dag er kilde til retstilstanden på området viser det samtidig en anden ting, nemlig den betydelige kontinuitet og permanens i retsstatens juridiske ramme om vores politiske system.

Mens politik, herunder samspillet mellem ministre og embedsmænd, er i en stadig dynamisk udvikling gælder det ikke juraen. Den bliver - som det fremgår af Christensens bog - kalibreret og tydeliggjort, men ikke grundlæggende ændret.

Politiske embedsmænd og faglig rådgivning

Et nærliggende spørgsmål, som Jens Peter Christensen knap nok tager op, er således spændingsfeltet mellem et politisk system i rivende udvikling og et retligt system, hvor permanensen er grundlæggende.

Helt forgæves leder læseren dog ikke efter Christensens refleksioner om nogle af de helt aktuelle spørgsmål, som blandt andet Dybvad-udvalget formentlig vil have på sin dagsorden. Et afsluttende "efterord" har titlen "nogle friere overvejelser".

Debatten handler ikke mindst om, hvorvidt der er kommet et øget "pres" på embedsmændene, og hvad konsekvenserne måtte være, når den klassiske "Jeronimus" erstattes af en "Politicus" og der er en risiko for, at politikken fortrænger juraen. Christensen spørger så, hvad man kan stille op.

En mulighed kunne være flere politisk udnævnte embedsmænd. Jens Peter Christensen konstaterer, at faren for at fagligheden i et sådant system vil få endnu trangere kår er nærliggende. Men kunne det så ikke betyde, at det faste embedsmandskorps kunne trække sig en kende tilbage og koncentrere sig om den faglige og juridiske rådgivning? Til det bemærker Christensen, at det netop er den integrerede rådgivning, der kombinerer det politiske og det faglige, der gør rådgivningen værdifuld for ministeren.

En anden mulighed kunne være flere regler om pligter og ansvar. Det har været overvejet flere gange tidligere, men også her anes Jens Peter Christensens skepsis. Sagens forskellighed betyder ifølge Christensen, at problemet for embedsmanden i den konkrete situation ikke primært er hvad reglerne indebærer, men snarere hvordan der konkret skal ageres.

Jens Peter Christensens vurderinger i efterordet er på harefod, men de er væsentlige i den tilbagevendende debat om det danske politiske system og den danske retsstat. De bør være en appetitvækker, som han hermed opfordres til at følge op og folde ud.

Bo ESS-chefforhandler, Styrelsen for Forskning og Innovation, formand, RUVU, Det Faglige
Smith Råd for National Koordination, fhv. departementschef, Beskæftigelsesministeriet

Politik har aldrig været vigtigere
Få gratis nyheder fra Danmarks største politiske redaktion

E-mail

Tilmeld